

AZ ÉS KÖNYVE MÁJUSBAN

LI. évfolyam 20. szám, 2007. május 18.

- *A magyar nyelv nagyszótára 1. Segédletek. (Bevezetők - Tájékoztató a szótár szerkesztési elveiről, szerkezetéről és használatáról - Forrás- és névjegyzékek - Ragozási táblázatok - Rövidítések, lexikai minősítések, szaknyelvi jelölések). MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. 1119 oldal, 9980 Ft*
- *A magyar nyelv nagyszótára 2. A-azsúroz. Főszerk.: Ittész Nóra. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006. 1550 oldal, 11 980 Ft*

Alsó nyelvállású, hátul képzett ajakkerekítéses rövid magánhangzó - igazán stílusos felütés, hogy is kezdődhetne másképp A magyar nyelv nagyszótára? Az első példamondat pedig Mikszáth Kálmántól való, 1886-ból: "[a székelyek] az o betűt [...] úgy ejtik, hogy az a kiérzik belőle". Nem tudom, gondolta-e Mikszáth, hogy százhusz év múlva első példamondat lesz egy nagyszótárban, de arra aligha gondolt, hogy százhusz év múlva jelenik meg az első magyar nagyszótár első kötete. Mely kötet pro forma a második, mert a még elsőbb, a pro forma első a Segédletek címet viseli. A "segédlet" lefegyverzően komoly, készséges szó. Segédleth Aba vagyok, mondja a Segédlet, netán Acsád vagy Adalbert, szolgálatjára. Itt vagyok, és itt se vagyok, ha szükség van rám, tessék velem parancsolni, amúgy helyem a háttérben, mely nélkül, ha szabad magamat így kifejeznem, nincs előtér, ahová manapság mindenki kerülni akar - és itt elhallgat a Segédlet. Kicsit el is pirul. Azt már én teszem hozzá, hogy kéretik tőle nem megjedni, ez a kötetnyi "használati utasítás" legalább olyan izgalmas, nagyszabású, mint a szótár maga.

*

Az első két kötet tavaly év végén jelent meg, s bevallom, rajtam állt, hogy nem hamarabb lett a hónap könyve, én húztam el az időt, én nem írtam meg előbb ezt a - mit is? Maximum élménybeszámolót. Szótárról írni amúgy is maga a gyönyörű reménytelenség. Szótárt leginkább olvasni jó. Jó veszélyes, mert hiába, hogy használati céllal veszi kézbe az ember, nagyon hamar belemosódik, beleolvasódik. Úgy is mondhatnám, a tulajdonképpeni cél a nyelvhasználóval, konkrétan velem együtt, belevész a nyelv erdejébe. Ardajába, hisz hol van még az e betű, a rengeteget tán már meg se érem. De a kezdet immár kézbevehető ab a-tól usque ad azsúroz.

*

Amikor kérdeztek szépen, hogy írnék-e a Nagyszótárról valami jó helyen (konkrétan az ÉS-ben), azt én megtisztelőnek éreztem, lám, valami közöm mégiscsak van a szavakhoz, gondoltam, igaz, praktikus közöm, szobrász vagyok, nem geológus. Vagyis se lexikográfus, se nyelvész. Az író máshogy szakember, s legyen bár szenvedélyes lepkegyűjtő, a szempontjai rettentően mások. (Egyedül a pótolhatatlan Nádasdy Ádám az, aki nem máshogy, hanem mindenhogy szakember.) Persze, örömmel, feleltem, majd írok valami személyeset, mi mást, és ekkor jutott eszembe a kissé morbid ötlet, miszerint ki fogom kötni, én legyek írandó az összes majdani kötetről is. Megannyi A hónap könyve, ez technikailag vígan megoldható, a tervek szerint két évente jelenik meg egy kötet, hátra van tehát 16 darab, az 32 év, de legyen pótkötetekkel 35, még 90 éves sem leszek, s túl leszek rajta, s akkor az jó lesz. Másrészt élek - Károlyi Csaba ezt legalábbis megígérte - s megengedve, bár föl nem téve, viszonylag eszemen leszek. Ez se utolsó szempont.

*

Az biztos, jobb korokban - ha voltak volna, s tán lennének ilyenek - a Nemzet, kivált a magyar, tejből-vajból fűrésztelénél egy Nagyszótár készítőit, úgyszólván menekülniük kéne a gyöngéden zaklató telefonjaitól. Szabályosan kurizálna a Nyelvtudományi Intézet munkatársainak a Nemzet, kérdené alázattal, hogy ugyan miben állhatna rendelkezésre, nem volna-e szükség, már bocsánat, egy kis pénzre; például, zokon ne vegyék, mondaná a Nemzet, de ha tízszer ennyi orca izzadna e páratlan vállalkozás fölött, hogy projektnek ne hívjuk, akkor - jó, jó, betanítás, szakértelem stb. - tán harmadával is lecsökkenhetne e kissé tetemes idő, mely kell a jó munkához. Azt mondaná sem kéne, hogy ő a szükséges áldozatokat szemrebbenés nélkül, illetve egy kis boldog szemrebbenéssel meghozná, kiváltképp mikor tudomására jutna, hogy mennyire is rúg emez áldozat összeg szerint. Mert az a pénz makroszinten bagó se volna, viszontag aranybagó a nemzet szájában, hol él a nyelv, melyben él a nemzet róka fogta csuka gyanánt. Nemhogy őnéki, a nemzetnek, de egy "czombosabb" szponzornak is semmi ez a reáháramló dicsőséghez képest. Mert nem akármi kétszáz év balsors és régentép után A magyar nyelv nagyszótárát révbe kormányozhatni.

*

Ami a kormányt illeti: amennyiben én a mindenkori miniszterelnök volnék, személyes ügyemnek, letett esküm "kitsiny, de nagy sugarú s fényes ízé"-nek tekinteném a Nagyszótár ügyét. Úgyannyira, hogy midőn a főszerkesztő asszony egy interjúban azt mondja, beh jó, hogy az Akadémia, viszonylag biztonssággal finanszírozza a munkát, így "talán mostantól kezdve nem pályázatokból kell élnünk", majd nagy levegőt véve közli, hogy "az lenne a hosszú távon megnyugtató megoldás, ha a költségvetésben külön soron szerepelne a Nagyszótár", szóval, ha ezt én olvasnám, minden lobbiképességgemmel azon volnék, hogy jövőre soron legyen, s még skófiummal ama sort ki is varratnám, bizony, hisz hogy lehetne képem másképp beszédet az említett "nyelvében él a nemzet" kijelentéssel kezdeni? Márpedig nyelvében él, ami pedig, legalábbis egy jól tartott nyelv, Nagyszótárban tartatik - többek között.

*

A lábamra ha ráéjteném, eltörné a kisujjamat, egy kiló hetvenegy deka, lemértem csecsemőmérlegen. Nagyjából ötezer címszó, kb. négyszer annyi példamondat. Húszezer magyar mondat egy befejezetlen regényből. Olvasom, élvezkedek, kiírok ezt-azt, gondolván, hogy idemásolom majd, miből álljon másból ez a cikk, ha nem e cédulákból, de mire kiírom, ideírom, túl is lépek minden lehetséges terjedelmet. Ennyit a gazdagságról. Műfaja történeti jellegű értelmező szótár, amely csaknem 230 év szókincséből merít, és összesen mintegy 110 ezer szócikkkel számolnak a szerkesztők. Az irodalmi és a köznyelvi szókincs mellett válogat archaikus kifejezésekből, csoport- és rétegnyelvekből, a nyelvjárások és a szleng szókészletéből, de jelentős számban szerepelnek benne szaknyelvi szavak is. A szótár további leírásával nem kísérletezem, megteszi azt a számos bevezető és a Segédletek kötet egésze.

*

A magyar szótár ügye 2031-ben lesz kétszáz éves. 1831-ben döntött a Magyar Tudós Társaság egy nagy magyar szótár elkészítéséről. Akit érdekel, a Segédlet kötetben Gerstner Károly tanulmányában mindent megtalál a hányatott történetéről, mely tipikusan magyar, illetve kisnemzeti. Heroikus egyéni teljesítményekről és nagy közös henyéségről szól, amit könnyű és nem is oktan a folytonos pénzhányra kenni. Egy nép, mely kétszáz éven át úgy kapaszkodott az édes anyanyelvébe, mint anyakebelbe, a nagy kapaszkodásban nem talált módot, hogy rendesen kinagyszótárazza a mondott instrumentumot. Illetve elkezdte, abbahagyta. Nem volt szabad keze, mondjuk így. Sokkal olcsóbb és egyszerűbb volt a bajuszragó kesergés, öblögetés - nagy-nagy

tisztelet a kivételnek, a Czuczor-Fogarasi párostól Ballagi Móron át Bárczi Gézáig, Ország
Lászlóig, Ittész Nóriáig.

*

A szótárt, pontosabban a szócikkeket írják, ezt a kötetet tizenhétven írták, ha jól számolom. Szótárírónak lenni különleges tevékenység lehet, az a gyanúm, alapjában éppúgy állapot, mint a költőé. Nem kevés megszállottság, fegyelem, erős képesség az elvonatkoztatásra, arányérzék - ezek költői tulajdonságok is, mégis a két mesterséget a nyelv szeretetén túl nem kapcsolja össze semmi, de hát ennyi kapocs elég is. Minden elismerésem a szótáríróké. Akiknek ráadásul könyvkiadónak is kellett alakulniuk, lévén a Nagyszótár az intézet saját kiadása, mert az Akadémiai Kiadó - sokan nemzeti intézményként emlékezünk rá a múltból - ez idő szerint nem látott fantáziát a vállalkozásban, bár a fantáziát én itt anyagi haszonként, illetve megtérülésként definiálnám.

*

A Nyelvtudományi Intézet lesz tehát, mely kiadóként odaáll önmaga mögé, övé lesz a dicsőség, ha lesz, s nagyon meg fogja érdemelni. Ami az említett aranybagót illeti, tehát a konkrét összeget: évi százmillió forintból ez a munka nemhogy biztonsággal elvégezhető, hanem jelentősen felgyorsítható is lenne. Nem mondom, hogy mihez képest sok vagy kevés. Sok pénz. Minden pénz sok, ha közpénz, és hülyeségre költik, de mivel ez nem hülyeség, hanem kötelesség, évi százmillió forint finoman szólva nem nagy kiadás. Ha például a filmiparba belenyomott állami pénzt nézem, kifejezetten kevés. De ne azt nézzem, nézzem a szótárt.

*

A nyelv és az alkotók legnagyobb dicsérete, hogy e munkát úgy olvashatni, mint egy hatalmas, posztmodern szöveggyűjteményt. Apránként, több felől, nem lineárisan, persze nem minden szavát, és tán nem faltól falig - hisz nem uszoda ez, sokkal inkább tenger. Úgy is kell vele bánni, mint a tengerrel, megállni a szélén, belesodródni, beleolvasódni. Ha valaki szótárt olvas, eleve csöppenként olvas, kicsi szótárgyakat vesz kézbe, hajdani és/vagy majdani anyagát. Főleg sose hallott szavakat, furcsaságokat nézeget, az adótanácsadó-n kevésbé mészlik el, mint a szép abajdoc-on, sőt abajdoncon - és persze élvezzi a példamondatok sokát. Ha valamelyik nagyon nem hagyja nyugodni, leveszi a Segédletek kötetet, melyben egy hosszú szám alapján megtalálja, honnét is van pontosan az x-től, y-tól választott mondat. Az x-ek és y-ok - Abafi Lajostól Zsugán Istvánig nagyjából ötezer szerző -, illetve műveik 565 oldalon keresztül sorjáznak, ilyen terjedelmű a hálón is hozzáférhető Magyar Nemzeti Szövegtár forrásjegyzéke. Ez, továbbá az archivális cédula-anyag (nagyjából hatmillió cédula) és töménytelen szöveg-cédé alkotja azt a három korpuszt, melyen a nagyszótár alapszik.

*

Az angyalos példamondatokat különösen szeretem, kerek kis kollekció, finom alapanyag a saját szakszerűtlen és önkényes angyal-céduláim számára. A hajdani hétkötetes Értelmező szótárban egy hasáb az angyal-szócikk, itt három. Ott korrekt, használható, itt gyönyörű is. Érthető, az vállaltan középszótár volt, ez nagyszótár. Ott: Balassi, Zrínyi, Ady, Katona, Vörösmarty, Petőfi, Jókai, Móra, Jósika mondatai, Itt Horányi Elek (övé az első előfordulás, 1773, dicsősége, mármint a szótár által feldolgozott időszakban), Czóbel Minka, Dsida Jenő, Vörösmarty Mihály, Tóth Sándor, Babits Mihály, Kamondy László, Márai Sándor, Arany László, Jékely Zoltán, Katona József, Szigligeti Ede, Herczeg Ferenc, Bókay János, Bólya Péter, Szüts István, Bernát Gáspár, Krúdy Gyula, Lampérth Géza, Zlinszky István, Vértesi Arnold, Gárdonyi Géza, Kosztolányi Dezső, Mándy Iván, Báróczy Sándor, Hatvani István, Petőfi Sándor, Barta Lajos, Füsi József, Gvadányi József, Fáy András, Csanádi Imre, Jósika Miklós, Kovács Pál, Jókai Mór - mit mondjak, tágas,

vegyes lista. Önálló címszót kaptak a következők: angyalarc, angyalát, angyalbögyörő, angyalbőr, angyalcsináló, angyalfia, angyalfű, angyalgyökér, angyalhaj, angyali, angyaljó, angyalka, angyalkép angyélika. Nem álom meg, hogy ide ne írjam az Új Magyar Tájszótár fent - joggal - nem említett angyalos összetételeit: angyalbakancs, angyalbegye, angyalbegyike, angyalbögyörke, angyalfaszika, angyalfekvés, angyalheverés, angyalhullás, angyalhurka, angyalicskagyökér, angyalingváll, angyalírtafű, angyaljárás, angyalkolbász, angyalöves, angyalpénzes, angyalpicili, angyalpöcse, angyalszuka, angyaltészta, angyalútja, angyalvetés, angyalvirág, angyalvörös.

*

Az angyalvörös, ha valaki nem tudná pontosan, Bálint Sándor szegedi szótárából idézve: "a porfesték egyik narancsba játszó vörös árnyalata, amelynek oldatába a hajóácsok a csapózsinórt mártják bele". S ha már ebbe belecsábultam, idézem az angyalhullás Tömörkénytől való magyarázatát is: "Hogy a szó honnan támadt, nem tudom. De annyi bizonyos, hogyha sötét éjjel valamely sürgős útban, mikor menni nemcsak kell, hanem muszáj, bizony, ha ilyenkor a kocsi buckára téved, úgy repül kifelé az ülésből az ember, hogy az angyal sem repülhetne különben." S most akkor el lehetne kanyarodni a csapózsinór felé, példaként a beleolvasódásra, hogy miképpen kábul és téved bele az ember a nyelvbe. Egyfelől ujjong, másfelől pironkodik - ha ekkora hegyet lát, reménytelenül szegényesnek érzi a maroknyit, amiből és amellyel beszél. Egy ember, egy Arany János, egy Weöres Sándor sem tudhat eléggé jól magyarul. Nagyon jól csak közösen tudhatunk. Talán mindenekelőtt erről szól A magyar nyelv nagyszótára.

*

Azért a szó aszúr. Az a betűvel kezdtem, kézenfekvő, hogy az aszúroz szóval fejezzem be. Szép szó, noha inkább sugárzása van, mint tartalma, "szövött anyagot, különösen vásznat aszúrral díszít vagy szeg". Az aszúr pedig szálhúzással díszített textília. Hogy a szálhúzás pontosan mi volna, csak sejtem, tán ilyesmi, mint ez a beszámoló. Van egy kiskazalnyi jegyzetem, s egy hasznos, kezes könyv az asztalomon. Csupán az a betű de már ez is megfoghatatlanul sok. Kihúztam egy-két szálát a kötet egészéből, megmutatandó az anyagát, de mintha hozzá se nyúltam volna, és ez így van jól, a rendes, sőt lelkes szótárolvasó csupán a szálak kedvéért is elaszúroz.

...lűktető, nagy távlatokat mutató, briliáns szöveg...

Sándor Iván Drága Liv című regényének német fogadtatása

Meglepőnek tűnhet, de Sándor Ivánnak - annak ellenére, hogy a német nyelvű kritika gyakran emlegeti a kortárs magyar prózaírók sorában - a Drága Liv az első németül megjelenő regénye. Nemsokára követi azonban a második: a Deutscher Taschenbuch Verlag a hírek szerint következőként a Követés (Egy nyomozás krónikája) című regényét fogja megjelentetni a kiadó Prémium Könyvek-sorozatában.

Sándor Iván: Geliebte Liv (Drága Liv). Németre fordította Tankó Tímea. dtv premium, 2006. 358 oldal, 14,50 euró

(...) Az elbeszélés filozófiai szikrákat is szór, mivel Sándor Iván újra meg újra a színházi világból származó metaforákat használ. (...) Különösen akkor válik produktívvá ez a technika, hogy színházi szemüvegen keresztül szemléli a realitást, amikor embereket figyel meg: maszkot hordanak-e, levetik-e maszkjukat, vagy esetleg már egyé is váltak vele. S természetesen: "A legközlékenyebbek viselték a legvastagabb maszkokat." S Zoltánt legjobban az a kérdés foglalkoztatja, vajon a jó színháznak mindig a színlelés művészetére és képmutatásra kell épülnie?

(...)

Sándor Iván költői érzéssel írja le, hogyan szól bele az emlékezet a jelenbe. (...) Ám a lüktető, nagy távlatokat mutató, briliáns szöveg - Tankó Tímea fordítását tulajdonképpen utánköltésnek kell neveznünk - sosem ragad meg az "én" szintjén. Az olvasó részese lesz a történelmi eseményeknek, s átélheti, hogy íródik bele a kortörténet az emberek életébe. (...)

A 76 éves szerző, Sándor Iván Esterházy Péter, Kertész Imre és Nadas Péter mellett Magyarország legjelentősebb írói közé tartozik. Nehéz elhinni, hogy 13 regénye és 21 esszékötete közül eddig még egyet sem fordítottak le németre. Prózájának elbeszélői ereje olyan átütő, hogy helytelen lenne, ha szerelmi, kulcs-, társadalmi vagy forradalmi regényként jellemeznénk művét. A Drága Liv mindegyikből hordoz magában egy keveset, és mégis sokkal több ezeknél. Az olvasót egy hosszan kanyargó emlékezetfolyam ragadja magával.

(Karim Saab: Felkelés a fejben - Sándor Iván arról mesél, hogyan szól bele a jelenbe az emlékezet. Märkische Allgemeine [D], 2006. szeptember 30.)

*

Ez a némileg csevegősen megírt regény betekintést nyújt nekünk egy, az idő múlásával egyre inkább felőrlődő férfi felettébb érdekes, összetett belső világába, aki korának szerencsétlen körülményei, illetve szerelmi szálak közé gabalyodva kötelességtudóan újra és újra megpróbálja közelebről megvizsgálni életének legfontosabb láncszemeit. Igen, amit olvasunk, természetesen melankolikus szerelmi történet is egyben, de mindenekelőtt egy (sajnos nem minden közhelytől mentes) nyomozás és vizsgálódás: a szerző arra keres választ, miért vallottak rendre kudarcot a szereplők azon kísérletei, hogy egymással szövetségeket kössenek, illetve önmaguk nyomára bukkanjanak.

(Georg Pichler: Sándor Iván: Drága Liv. Die Presse [A], 2006. október 21.)

*

(...) A Drága Liv polifon, művészién megkomponált, de nem mindig könnyen olvasható regény, mely visszatekintve kapcsolja össze egymással több generáció álmait és traumáit, különböző idősíkokon, miközben elbeszélő szövegek, belső monológok, levelek és naplóbejegyzések váltakoznak egymással. Nagyon teátrális könyv is egyben, szó szerint is az, mivel színházi környezetben játszódik, de átvitt értelemben is: Az élet szerepjátékok és szerepváltások sorozata, maskarádé és melodráma. Zoltán, egy ismert színházi rendező (aki 1944-ben öngyilkosságot követett el) fiaként úgy szemléli a világot, mintha minden a színpadon történne. Nem az a kérdés határozza meg életét, hogy a dráma mondanivalója igaz vagy hamis, hanem a szereplők összjátéka, s ebbe beleértendő azok a szereplők is, akik csak a nézők, illetve olvasók gondolataiban öltenek testet. Zoltán nem tudja, mikor hull majd le a függöny, nem tudja, hogy esetleg mely "alakítás" mögött rejlik a titkosszolgálat. A vélt és valós besúgók és megfigyelők végül az "igazság" és "hazugság" megkülönböztetésére irányuló minden érvet hatályon kívül helyeznek. Gábor ezzel szemben folyamatosan naplót ír, majd utólag újraírja, átírja bejegyzéseit. A szubjektivitás múltjának paradox konstansává válik, míg elveszett hazájának eseményei végül teljesen kisiklanak a kezei közül.

A regény radikálisan szubjektív szemléletmódot mutat be. Alakjai úgy kommunikálnak egymással, hogy közben sem személyes kapcsolataikban, sem a "nagy" történelmi pillanatokban nincsenek tisztában vele, mi történik velük. A világ másképpen forog, s a szerelem is más utakon jár, mint ahogyan hinnénk.

(Wolfgang Moser: Szerelem - de nem csak az... sandammeer.at [művészeti online-folyóirat] 2006. november)

*

A Drága Liv című regényben Sándor Iván a XX. század erőszak történetéhez egyéni történeteket szeretne kapcsolni. Ám nem kéne túl sok mindennel megterhelni az irodalmat: a történetírás feladataival például vagy politikai funkciókkal, s nem kéne elvárni az irodalomtól azt sem, hogy morális instanciaként működjön. Bizonyos szempontból úgy tűnik, mindezt Sándor Iván is tudja: Ezért nem pusztán az 1956-os forradalomról írt regényt, hanem a történelem kemény tényeit szerelmi történetbe ágyazta, mely nem fukarkodik a szerelmi fejezetekkel, azonban a fiatal pincérnőket vagy színésznőket öregúr-perspektívából ábrázoló szexjelenetek nem tartoznak a könyv erősségei közé. (...)

Ám ne is becsüljük alá az irodalom lehetőségeit. A történetírástól eltérően az irodalom nem köteles az objektív igazságot közvetíteni, megvan az a privilégiuma, hogy a nagy politikai történelemmel szembe helyezze azon emberek történeteit, akik a nagy történelmi fordulatok elszenvedői voltak. Legjobb esetben a tények más, élesebb megvilágításba kerülnek, a legrosszabb esetben világnézeti giccs lesz az eredmény, mely mind a nagy történelmet, mind az egyéni sorsokat egzisztencialista frázisok fátylába burkolja.

Az író, Ivánt bizonyára tekinthetjük a szerző tükörképének. Kávéházakban ül, gondolatait szalvétákra jegyzi, és a pincérnőket taksálgatja. A rendszerváltás utáni Magyarországról a következőket mondja: "a múlt héten a Moszkva téren jártam, a padokon hajléktalanok, porontyok, kolduló cigányasszonyok, banánhéj, köpések, kutyaszar, na szép, szép, bólogatott Iván, hát ez lett belőle". S hogy "miből?" - az misztikus kérdés marad: vajon a kommunista álmodást érti ezen vagy a kommunista traumát? Az 1956-os Magyarországra gondol vagy az 1989-esre? A szerző túl sok teherrel málházta fel regényét. S nem Sándor Iván az egyetlen értelmiségi, aki az 1989 utáni társadalmi és erkölcsi viszonyok feletti csalódását választja egyik témájául. Ezt tette nemrég Kertész Imre is, önéletrajzi könyvében, a K. dossziéban. (...)

A Drága Liv túlságosan professzionálisan megkonstruált mű, túlságosan nyilvánvaló: azzal a céllal íródott, hogy a politikai események sodra keresztezze benne az egyéni életutakat, de mindebből semmilyen új felismerést nem nyerünk. Túlságosan sok mellékszereplő portréja tölti be a kerettörténetet. Ami azonban még súlyosabban esik latba: a regény egy letisztult ideológiamentesség ideológiáját hordozza. A mulandóságra és múltra, az úgynevezett "létünkre" való határozatlan utalások között a regény elveszti kontúrjait. Szentimentalitása és melankolikus hangvétele sótlan és üres, ahhoz a vitához képest, mely ezekben a hetekben Magyarországon a hazugság, a (történelmi) igazság és az erkölcs témái körül zajlik. A fülszöveg szerint a Drága Liv "himnusz az élethez". Nos, az élet, és a történelem is inkább csak zakatol ebben a regényben. (Bernhard Fetz: Zakatol az élet. Falter [A], 2006/48. szám)

*

(...) Sándor Iván három szereplője, akik bonyolult viszonyrendszerben állnak egymással, Budapest, Párizs és Bécs között indulnak útnak, hogy megtalálják az élhető jelent, s hogy országuk múltja is nyugalomra lelhesse végére. Azonban az idősíkok összeillesztése (az 1944-es német megszállás, az 1956-os felkelés, és végül a hatvanas évektől a kilencvenes évekig terjedő korszak) sajnos elég zavarosra sikeredett. Valamint a szerző néha túlságosan deklaratív módon tudatja velünk, hogy meggyőződése szerint az ember örökké bolyong, és mindig csalódik. Milan Kundera A lét elviselhetetlen könnyűsége című művészi megkomponált regényéhez - mely egyszerre szól a száműzetésről és a szerelemről - nemigen hasonlíthatjuk ezt a könyvet. Mégis vannak a regénynek olyan passzusai, melyek nagyon mély hatást gyakorolnak ránk, s egyszerűen világgossá válik előttünk: vannak emberek, akik számára elemi szükségletet jelent emlékeik újra és újra-kitalálása, hogy egyáltalán élni tudjanak.

(Holger Schlodder: Új könyvek - Sándor Iván: Drága Liv. Norddeutscher Rundfunk - KULTUR [D], 2006. november 3.)

*

(...) A szerelmi történet, melynek konstellációja persze nem új, úgy tűnik, csak ürügyül szolgált a szerző számára. Valójában az író egészen más dolgok érdeklik: identitásunk sebezhetősége, olyankor, mikor az államhatalom túlzott követelményeket állít az egyénnel szemben, vagy a történelmi változások idején, ha életünket kívülről irányítják. Azt vizsgálja, hogyan függnek a személyes sorsok a nagy történelemtől (...), s mennyire teátrális egész életünk (...). Annak is a mélyére hatol, milyen pontatlanul működik az emlékezet. S felteszi a kérdést: Honnan tudjuk, amit tudni vélünk - önmagunkról, a hozzánk legközelebb állók előéletéről, egy távoli országról s egy ugyanolyan távoli forradalomról?

Csak töredékeket tárolunk emlékezetünkben, s ezt képezi le Sándor Iván regényének szerkezete és stílusa. A kronológiát hatályon kívül helyezi, összekeverednek az idősíkok és helyszínek, közeli és távoli dolgok.

(Benjamin Jakob: Szerelem a forradalom idején. Neues Deutschland, Berlin [D], 2006. november 25.)

*

Olyan nagy magyar szerzők időzítették új könyveik német nyelvű megjelenését pont a magyar forradalom ötvenedik évfordulójára, mint Kertész Imre és Nádas Péter. De a Németországban kevésbé ismert (1930-as születésű) Sándor Iván legújabb regénye, a Drága Liv is most jelent meg először németül. Ebben a lebilincselő könyvben a szerző még egyszer elvonultatja előttünk az elmúlt évszázadot: a Harmadik Birodalmat, a kommunista rezsimet, az 1956-os törést, és annak hosszú utótörténetét. Az egyes szám első személyben megszólaló elbeszélő, Zoltánka az ötvenes években Párizsban ismeri meg Livet, és Magyarországra csempészi Liv barátjának kéziratát, amivel végzetes magánéleti és politikai bonyodalmakba keveredik: nemcsak egy szerelmi háromszögtörténet szereplője lesz, hanem a hatóságok is figyelni kezdik. Innentől kezdve folytonosan kalkulálnia kell, s szerelem és kétségbeesés közt hanyódik. Sándor Iván regénye Franciaországban, Ausztriában, Algériában és Magyarországon játszódik - a XX. század szívhez szóló irodalmi Európa-története.

(Corina Caduff: Szerelem és kétségbeesés. Die Zeit, 2006/50. szám, december)

*

Tucatnyi gombolyag, összegubancolódottnak látszó fonalszerkezet, melyből kialakul egy központi hálózat. Egymást keresztező, összefonódott vonalak, melyekből lassan különleges, bonyolult szőtt mintázat rajzolódik ki. A hazájában számos irodalmi díjjal jutalmazott regényíró, Sándor Iván Drága Liv című könyvét úgy kell olvasnunk, mint egy ilyesfajta hálószerkezetet. (...)

Lebilincselő riportok (egészen a mauthauseni megemlékezésig, mely "látványosság" és elmélyült emlékezés keveréke, szkinhedekkel együtt), az oroszok elleni harc 1956-ban, Thomas Bernhard Hősök tere című drámájának ősbemutatója, salzburgi és bécsi jelenetsorok, melyek úgy hatnak, mintha Thomas Bernhard írta volna őket.

A lebegő hangvételű nagy regénynek vannak csodálatos lírai fejezetei, hosszú, szép legato-ívei, ezek azonban közvetlenül váltakoznak éles, karcos akkordokkal, staccato-attakokkal. Legvégül egy éles crescendo, mely még egyszer összefoglalja a vezérmotívumot: A gyászt saját, illetve közös dolgaink felett, melyek elmúltak, soha be sem teljesültek vagy épp rosszul sikerültek. Tankó Tímea beleérező fordítása megőrzi a dallam színeit, finomságait. Ezt azok is érezhetik, akik nem tudnak magyarul. Ez a könyv egyike a legbonyolultabb, de egyben a legszebb regényeknek, melyeket ebben a szezonban olvastam.

(A beteljesületlen dolgok feletti gyász [szerző megjelölése nélkül], Oberösterreichische Nachrichten [A], 2007. január 17.)

*

(...) Sándor Iván az első író, aki regényének centrumába állítja az 1956-os népfelkelést. Kertész, Nádás, Esterházy, Konrád, Dalos - sok magyar író regényeiben villannak fel az 1956-os őszi felkavaró napjai, de mindeddig egyikőjük sem írt még teljes 56-os regényt. (...) Sándor Iván sem politikailag, sem a három főszereplő személyes kapcsolatainak tekintetében nem foglal egyértelműen állást. Az olvasónak mindig újra orientálódnia kell, hogy éppen Zoltán elbeszélését vagy Gábor naplóját olvassa, vagy éppen Liv szavait hallja. Épp ilyen kuszák a regény idősíkjai is. A háború vége, amikor Zoltán apja, egy neves színházigazgató öngyilkos lesz, az 50-es évek vagy a közelmúlt - ez a technika a "nouveau roman"-ra vagy a posztmodernre emlékeztet bennünket, de a szerző ellentmond ennek: "Hála Istennek nincsenek példaképeim. Magányosan alkotó ember vagyok. Sok nagy európai írot ismerek és irigylek, Prousttól Hermann Brochon, Virginia Woolfon, Franz Kafkán és Camus-n keresztül egészen a mai osztrák íróig Ransmayrig. Tehát nem vagyok a múlt századi realizmus követője, és a posztmodernre úgy tekintek, mint ami már elmúlt. Én a kettő szintézisére törekszem."

A budapesti színházi világ jó ismerői kulcsregényként olvassák a művet, a legtöbb alaknak megvolt a mintaképe a valóságban. Azonban ez a beavatatlan olvasókat nem zavarja. Ha a történelmi és személyi szálak kusza fonalaikat kibogozza, a német olvasó számára mégis élményt jelent, hogy egy regény formájában utólag átélheti az 1956-os őszi világrengető napjainak hangulatát, kétségeit, örömeit és bánatát. Azonban sajnos nem ez lett az az 1956-ról szóló nagy regény, amire Magyarországon sokan várnak.

(Lerke von Saalfeld: Utólagosan átélhető történelem. Deutschlandradio [D], 2007. február 2.)

Válogatta és fordította
Sárossi Bogáta

 [nyomtatás](#)